

jegyzéke mintegy varázsütésre befejezte az vitát...

Vajjon mi okozta ezt a hirtelen változást? A titkos diplomácia mai virágzásában csak találgatásokra vagyunk utalva, mintahogyan az sem világos, mire célzott az *Informatione Diplomatica* dodonai kijelentése, mely szerint „a zsidókérdést csak egyöntetűen lehet megoldani az összes zsidók egy országba való telepítésével, mely ország semmiesetre sem lehet Palesztina...”

Ez történt kora tavasszal. Azóta pedig az olaszországi antiszemitizmus egy újabb fejezete nyílt meg. Újabb és elhatározóbb: a fajelmélet hivatalos elfogadása. (Mária Béla.)

SZTANISZLAVSZKI, minden idők legnagyobb orosz színpadrendezőjének halála meglepően kevés visszhangot váltott ki az európai sajtóban. A lapok csak fukaran emlékeztek meg, vagy tele tévedésekkel Sztaniszlavszki utolsó évtizedekbeli tevékenységéről. Akadtak — főleg magyar lapok — amelyek Sztaniszlavszki tevékenységének ismertetését egyenesen befejezték a cárizmus likvidálásának időpontjával s úgy állították be, mint aki hivatásában gátolva, deplaszírozottan élt már husz éve. Holott emlékezhetek volna. Alig fél éve zajlottak le Oroszország-szerte a hivatalos Sztaniszlavszki ünnepségek, Sztaniszlavszki 75 éves születése napján, amikor az orosz kormány és az orosz nép ünnepelték együttesen azért a nagyszabású s az orosz színpadművészetek terén kitörölhetetlen emlékű munkásságáért, amit Sztaniszlavszki az utolsó husz esztendő alatt kifejtett. Kétségtelenül: Sztaniszlavszki nem volt sohasem tagja a mai orosz uralkodó pártnak. Nem is próbált soha meglepő új formákkal az orosz forradalom valamely szakaszában reklámot csinálni magának. Sztaniszlavszki husz évvel ezelőtt is kész, érett és világszerte ismert mestere volt művészetének s a mai új Oroszország azért szerette és becsülte, dolgoztatta és taníttatta általa az új orosz színjátzó nemzedékeket, mert nagy művész volt mindvégig, a valóság fanatikusa, a színpad nagy realistája, aki a mult egyik legtisztább értékét vitte át romlatlanul a jelenbe.

Mi volt ez az érték? S hogy történhetett, hogy Sztaniszlavszki s legendás híró régi színészgárdája (*Leonidov, Kacsalov, Moszkvin*, stb.) ezek az ősz, öreg polgári kulturában nagyranőtt és megállapodott művészek eleven irányító erők ma is? Ennek az a titka, hogy forradalmi művészek voltak már annakidején is, ha nem is a szó közvetlenül politikai értelmében. Sztaniszlavszki és színészei a színpadi pszichológiai realizmus legkonzekvensebb képviselői voltak. Már pedig az ilyen felderítő és megvesztegethetetlen realizmus mindenkor forradalmi jelentőségű. El ne feledjük, hogy Sztaniszlavszki volt még a cárizmus alatt Csehov meg Gorkij rendezője. Ő hozta színre az Éjjeli menedékhelyet, mely azután az ő rendezésének kópiájában járta be a világot. Az az igazságot akaró realizmus, mely hajdan kimerítő jegye volt Sztaniszlavszki művészetének, kimerítő jegye maradt végig. Az egyéniség ábrázolásának aprólékos gondja, a bensőség, a tudatalatti intimitásokig merülő egyéni pszichológia követése gesztusban, hanglejtésben egész a portrépontoságig — ez az, aminek Sztaniszlavszki és színészei mindig mesterei voltak és éppen ez az, ami a mai orosz művészetben jelszó, uralkodó irány és követelés. Sztaniszlavszki ezért nem „öregedett ki”, ezért nem került

„sutba“. Az ember „minden dolgok gyökere“ s az ember megrajzolásához többek közt az a művészet is szükséges, aminek Sztaniszlavszki volt a nagymestere. (B.)

GÉPZENE ÉS ELŐADÓSTILUS. Minden korszak zenei előadóstilusa az illető kor behatásaitól függ. Változása állandó. Ha valamely körülhatárolt zenei világot, pl. Bachot vagy Mozartot nézzük abból a szempontból, hogy az előadók hogyan adták vissza a mult század kilencvenes éveiben és napjainkban, a különbség sokkal nagyobb, semhogy a felfogás különbözőségével elintézhetnők. Egyes stilusok jelszavai különben sem fedik a lényegét s ha a nagyközönség szempontjából Bach épp úgy klasszikus, mint Mozart vagy Beethoven, a zene mélyebb megértői előtt Mozart klasszicitása is aszerint változik, hogy a fellépése óta eltelt idők zenei előadói mit emeltek ki ebből a klasszicitásból a maguk, illetve hallgatóságuk számára. A zenei alkatózseni különben sem skatulyázható egyetlen jelző címkéje alá, hiszen még az olyan rövid élet is, mint amilyen Mozartnak vagy Chopinnak adatott, több stíluszakaszt tartalmaz, amelyek a bennük fogant művek előadása alkalmával mindig kidomborítandók. Ez a magyarázata annak a változásnak, aminek állandóan tárgya a hangversenyek nagyközönsége által lezártnak és megmozdithatatlannak vélt zenei világkép. A másik fontos tényező a mindenkori előadók egyéni adottsága, mellyel a művet életre, az igazi nagy előadók teljeseen új életre keltik, ezzel a vonatkozással azonban most nem foglalkozhatunk, csak épp megemlítjük, mint a kérdés egyik járulékat.

A zenei előadóstilus változásának legfőbb oka természetesen maga a kor, melyben a mű előadásra kerül. Óvakodjunk azonban attól a tévedéstől, hogy a saját korunk organikus hatását nagyobbra becsüljük, mint az elmúlt korszakokét, tisztán csak azért, mert korunkkal szemben kevesebb az objektivitásunk. Minden korszak a maga formájára alakítja művészetét, de ahogyan az általános fejlődés üteme gyorsul, úgy erősödik a kornak a társadalmi felépítményre gyakorolt hatása is. Eppen ezért meg kell tudni huzni az egyenes vonalat két olyan egymástól távolálló és a zenével kapcsolatba került eszköz között is, mint amilyen például a XVIII. század kezdetleges operaszínpad gépezete és a mai mai operaházaink forgószínpada.

A gépi eszköz szerepe a zene területén sokkal elhatározóbb, mint bármelyik más művészetnél. A mai festő ecsetje és festékanyaga alig mutat lényeges változást a Cinquecentóban használt ecsettel és festékkel szemben, míg az irodalmat itt fel sem hozhatjuk az összehasonlítás szempontjából. Azt kell mondanunk, hogy a zene legmegfoghatatlanabb lévén az emberi érzelmre gyakorolt hatásában, különös ellentét révén minden művészet közül leginkább kötött funkcionálisan a matériához. Ez a kötelék ősi és kideríthetetlen, hogy az ősember első éneke megelőzte-e a két kő ritmikus összeveréséből eredő primitív hangszerezetet. Azóta persze messzire jutottunk és a két kődarabtól hosszú ut vezet a filharmonikus zenekar hangszererdejéig. Bármily hosszú is ez az út azonban kihatásaiban egységes, hiszen a clavicembalót felváltó kalapács-zongora éppúgy csak a technikát és a hangszint vitte előbbre, mint a tökéletesített Böhm-fuvola vagy a rézfúvók ventilszerkezete.

Az előadás stílusa szempontjából csak a mult század vége hozott kihatásban felmérhetetlen meglepetést a fonográf feltalálásával. Az első ilyen papírtölcséres, krákoló készülékek megjelenése akkor még alig sejtette a találmány korszakalkotó szerepét a zenében, de amikor pár évtized a fonográfot gramofonná tökéletesítette, ezzel megkezdődött a